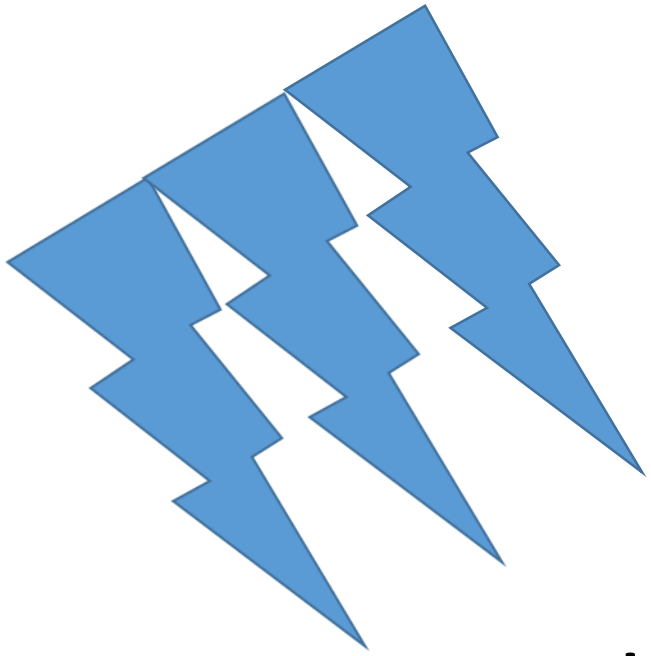

TARTU ÜLIKOOL
geograafia osakond

Kui välk tapab pikseohvrid Eestis aastatel 1880–1940

Mait Sepp

Motivatsioon

- Vaimustunud vanadest ajalehtedest
  - Hea lugeda, kuna on teada millega asi lõppeb
  - Vägivaldne
    - Väga verised kuriteod ja nende kirjeldused
    - Veidrad õnnetusjuhtumid

Teisipäeval, 2. juunil 1931. Nr. 126. „Waba Maa"

Äike tõi surma.

Harjumaal tappis wälk põllumehe koos kahe hobusega.

Nõmmel puistas pikne elukortereid ja telefoni-keskjaama — Elektrirongid jäid seisma.

Esmaspäewa hommikul läks Tallinnast ja ümbrusest üle äike tugewa wihmawalangu saatel. Tallinnas pikne suuremat häda ei teinud, Nõmmel aga mängis ta mitmel pool wingerpussi. Rahumäe jaama läheduses löi wälk suurt puud mööda alla ja jooksis nr. 89 majja. Seal purustas ta majaomaniku August [illegible] korteri lähiseinte ning tuu-

Edasi löi wälk keskjaamas seinal olewa peegli maha ja tekitas tulekahju, mis aga kohe kustutati. Siiski katkes telefoniühendus hulga abonentidega.

Warsti peale seda käis weel teine kärgatus ja wälk tabas Nõmmel ehitusel olewat sauna pumbamootori. Suuremat wiga „taewaelekter" seal ei teinud.

Edasi tabas pikne kohalikku

jese tolmetada. Kiwimäelt, kus lööt wagunit tabas, tuli rong ainult selle tõttu omal jõul linna, et jõit siit jündis allamäge. Wigastatud elektrirong asendati auturongiga Samalajal löi wälk Tallinna-Ülemiste jaamade wahel raudteel nende jaamade blokkaparaati ja rikkus selle. Ühenduses aparaadi riktiminekuga, ajuti ronge wastu wõtma ja wälja saatma telegraafiteel edasi-

„Waba Maa" 2. juuni 1931

Wälk Pirita waremeid lammutamas.

Pühapäewa õhtul käis tugew kõuehoog üle Pirita ja Tallinna. Pirital löi wälk kloostri waremetesse sisse, purustades ülemise osa metrepoolsest seinast. Sealt jooksis wälk waremete külje all olewasse karjalauta ja löi ühe lehma surnuks.

„Postimees" 1. juuni 1926

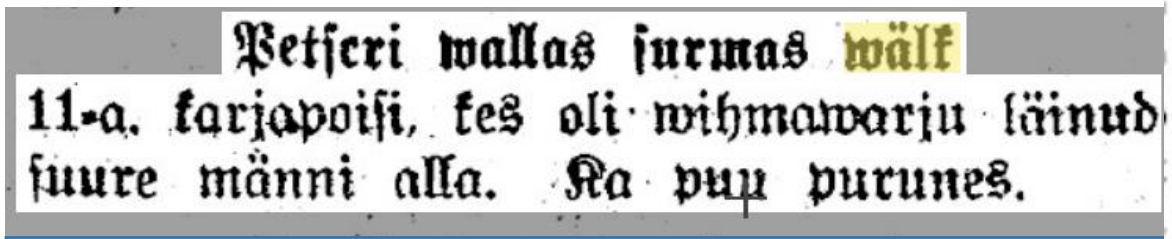

Petseri wallas surmas wälk

11-a. karjapoisi, kes oli wihmawarju läinud suure männi alla. Ka puu purunes.

„Järva Teataja" 28. juuni 1935

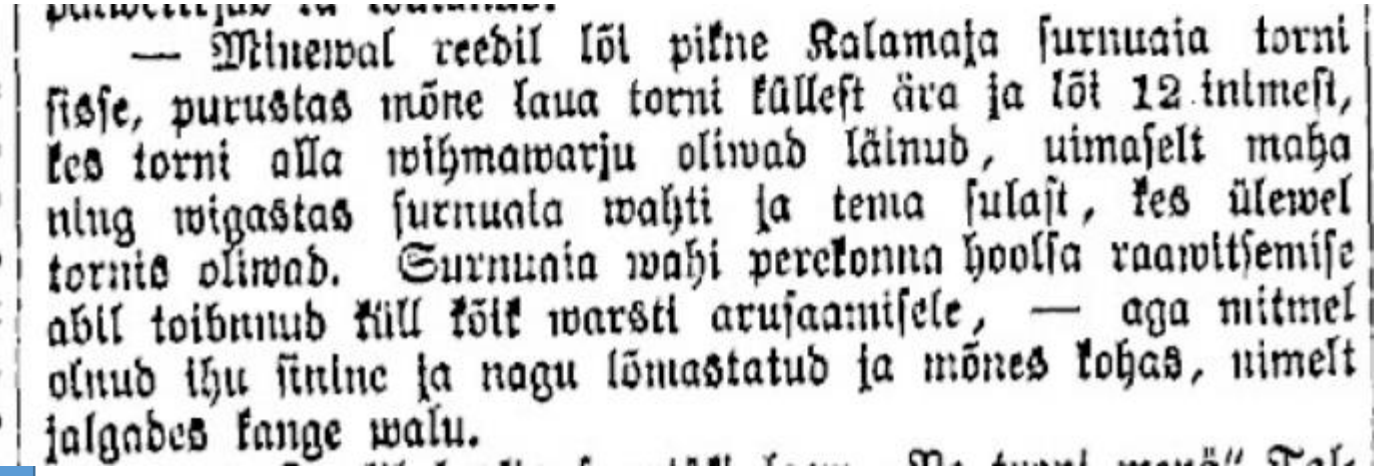

— Mineval reedil löi pikne Kalamaja surnuaia torni sisse, purustas mõne laua torni külleft ära ja löi 12 inimesi, kes torni alla wihmawarju olivad läinud, uimaselt maha ning wigastas surnuaia wahti ja tema sulast, kes ülewel tornis olivad. Surnuaia wahi perekonna hoolsa raawitsemise abil toibnud küll kõik warsti arusaamisele, — aga mitmel olnud ihu sinine ja nagu lõmastatud ja mõnes kohas, nimelt jalgades kange walu.

„Wirulane" 9. juuli 1885

Lihtsalt uudishimu?

- Igal aastal hukkub välgutabamuse tagajärjel 24 000 inimest
- Umbes veerand miljonit saab vigastada
- Seejuures on selge geograafiline/majanduslik erinevus
  - Arenenud maades hukkuvad peamiselt mägedes matkajad
  - Arenguriikides hukkunute arv üha tõuseb ja kannatanuteks on „lihtrahvas“

SL Õhtuleht 13. juuni 1998
11. juunil hukkus Aidus 37-aastane Sergei

Pikne lõi mehe surnuks

Ida-Virumaal Aidu karjääris lõi välgulöök äikese ajal väljas viibinud mehe surnuks.

Piksetabamusse kohapeal surnud 37-aastase Püssi elaniku Sergei surnukeha leidsid neljapäeval kell 14.30 Aidu karjääri lõhkejaoskonna töötajad, ütles Ida-Viru politsei pressiesindaja.

Sergei surnukehal olid rohked verevalumid ning põletushaavad peas ja kaelal. Millal mees välgulöögi sai, selgitab lahkamine.

Viimati tappis äikeselöök Eestis inimese teadaolevalt eelmise aasta 24. juulil, kui Viljandimaal Pärsti vallas lõi välk maha 36-aastase naise. BNS

Varasem uuritus

Vikipeedia

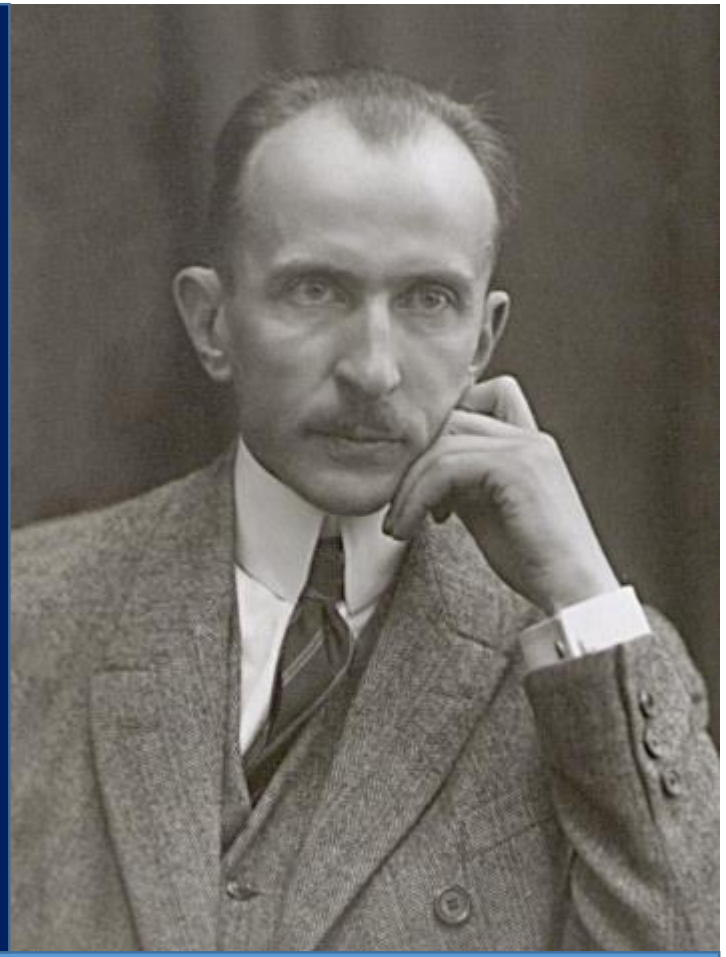

Johannes Letzmann
(1885-1971)

Aleksander Ohu
(1901-1972)

https://utlib.ut.ee/kogud/omeka-s/s/rahvusulikool100/item/7318

Facebook erakogu

Sven-Erik Enno

Äikesekahjud ja – ohvrid kui põhjus äikest uurida

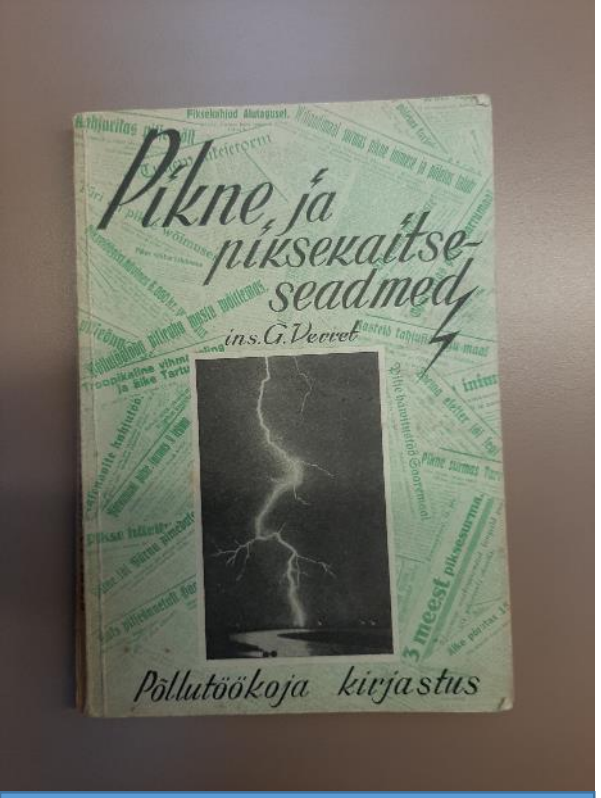

Insener Georg Verret

Aasta	Maal		Linnades		Kokku		Inim-ohv-reid
	Piksest tabatud hooneid	Kahjusumma Kr.	Piksest tabatud hooneid	Kahjusumma Kr.	Piksest tabatud hooneid	Kahjusumma Kr.	
1928	11	30 025	3	50	14	30 075	7
1929	19	31 655	—	—	19	31 655	6
1930	46	96 524	1	1 109	47	97 633	10
1931	59	156 508	3	13 982	62	170 490	3
1932	65	135 320	5	6 343	70	141 663	8
1933	9	14 725	—	—	9	14 725	3
1934	57	100 840	1	2 558	58	103 398	12
1935	54	72 760	1	1 750	53	74 510	6
1936	35	72 427	—	—	43	72 427	10
1937	57	150 171	3	1 231	60	151 402	14
Kokku	412	860 955	17	27 023	435	887 978	79

19. sajandi jooksul on Eestis hukkunud 320 ja 1900-1940 – 130 inimest

Ehk u. 3 hukkunut aastas

Raivo Tasso „Maaleht“

Loeme ohvrid üle?

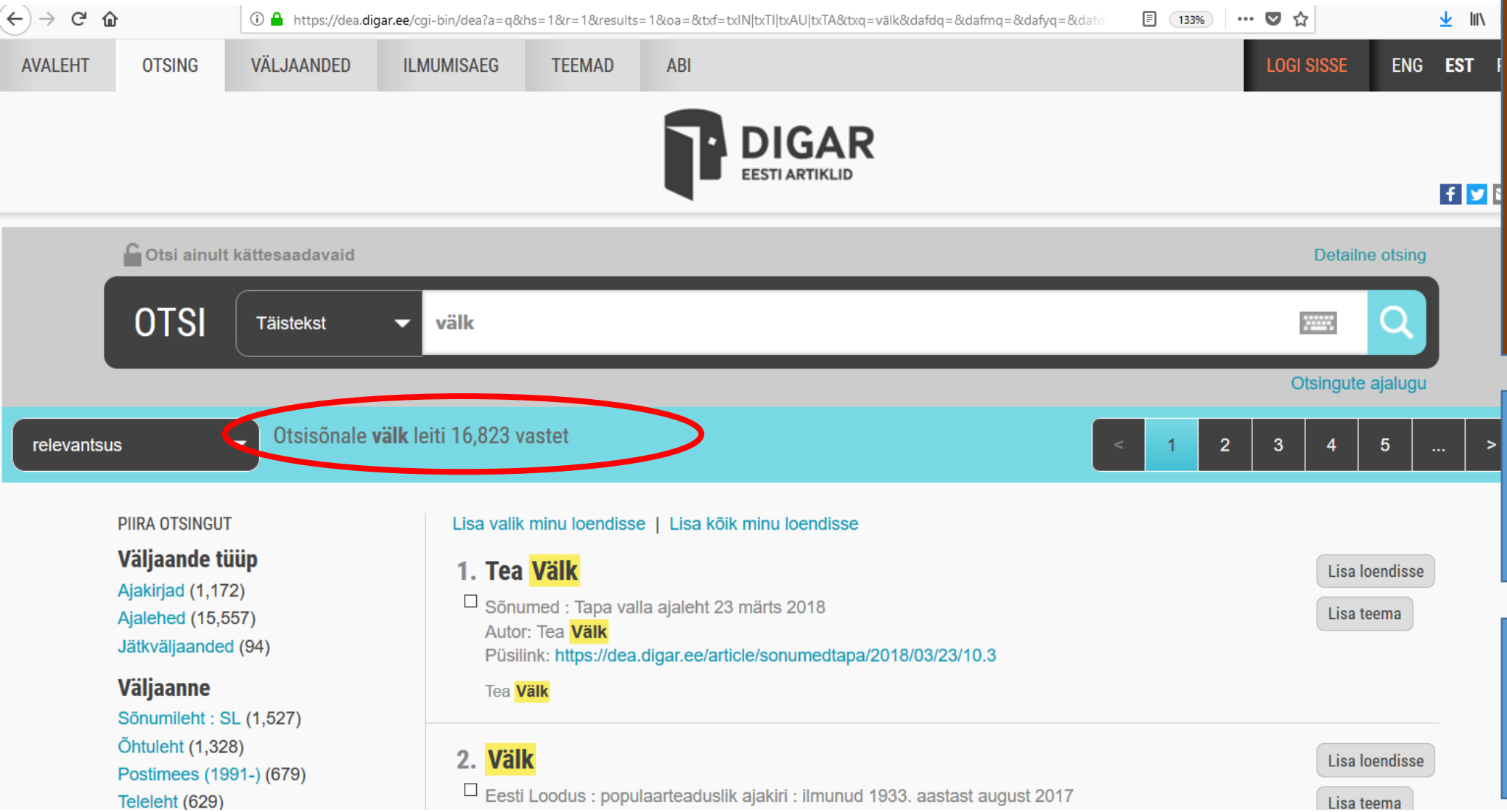

„välk“,
„wälk“,
„pikne“,
„pitkne“ jne

Aastas u. 250 artiklit

Aastas u. 50 välguõnnetust

Kõik polegi kuld, mis ajalehtedes avaldatakse?

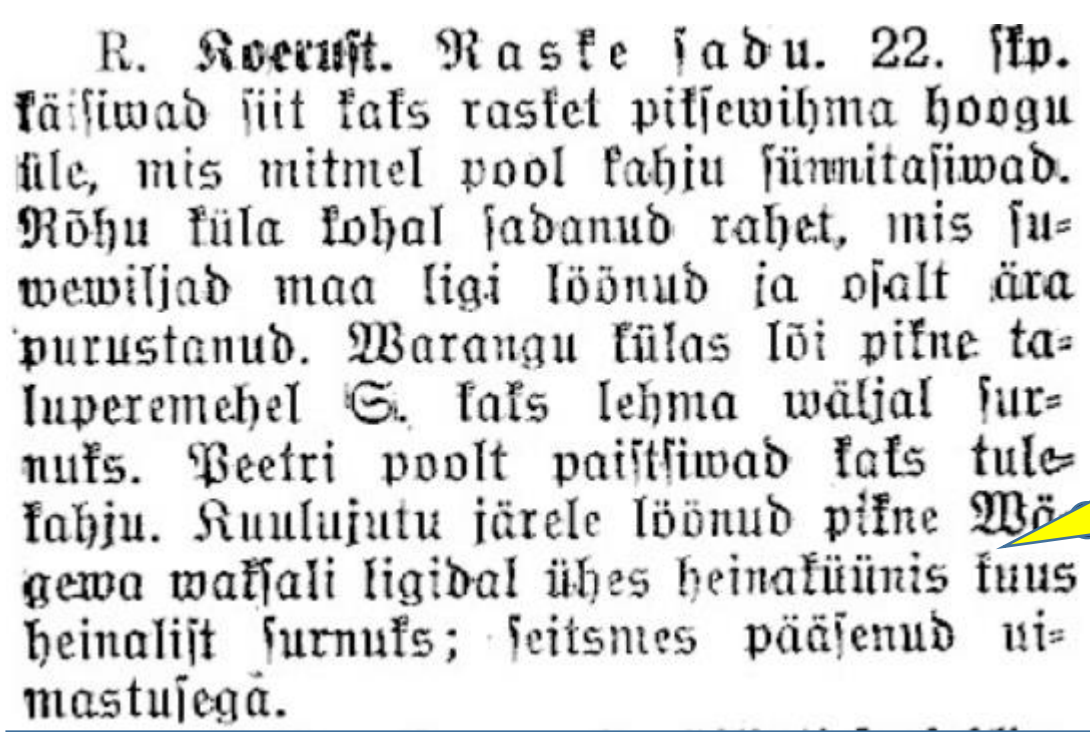

R. Roeruft. Raske ſadu. 22. ſkp. käiſiwad ſiit kaks raſket pikſewihma hoogu üle, mis mitmel pool kahju ſünnitaſiwad. Rõhu küla kohal ſadanud rahet, mis ſuwewiljad maa ligi löönud ja oſalt ära purustanud. Warangu külas löi pikne taluperemehel S. kaks lehma wäljal ſurnuks. Peetri poolt paiſtſiwad kaks tulekahju. Kuulujutu järele löönud pikne Wägewa waſſali ligidal ühes heinaküünis kuus heinaliſt ſurnuks; ſeitsmes pääſenud nimastuſega.

Päewaleht, nr. 166, 26 juuli 1910

6 korraga hukkunut Eestis?
Ülisuur õnnetus. Miks sellest rohkem ei räägitud? Miks ei sõitnud kohale ajakirjanikud?

Ajalehed sõltusid kirjasaatjatest
Kuulujutud
Vabandusi või parandusi avaldati harva, neid on ka keeruline üles leida

Ajaleheteadete kontroll, kirikuraamatud

head ſaaki ei ole palju loota. Eesnimetatud 25. Juunil läks taewas lõunapoolt paksu pilwe, mis ennegi juba mitu korda oli olnud, aga kus pilwed ikka mööda läksiwad ja waatajaid kurwalt seisma jätsiwad. Sell päewal aga oli meil see rõõm, et pilwed kange müristamisega tõeste wihma andsiwad. Kui müristaw pilw wihmaga ära oli läinud, oli ta aga ka kurbe märke maha jätnud, sest pitkne oli siit kihelkonnast kolm inimest ka ärakutsunud. Esimene ohwer oli üks tüdruk, kes sell korral heinu oli niitmas, ja tõised kaks oliwad üks mees ja üks naine, kes oma kuhja parajalt enne wihma walmis saiwad, omad tööriistad kokku wõtsiwad ja koju tahtsiwad minna, keda aga pitkne enne weel kubia juures surmuks lõi. Weale nende kolme

Sakala, nr. 29, 26 juuli 1880

Saarde kihelkonna meetrikaraamatu järgi hukkusid 22. juunil 1880
Lisa Jööts (19 aastane)
Johann Tammiko (30)
Reet Tammiko (28)
Leno Jööks (55)

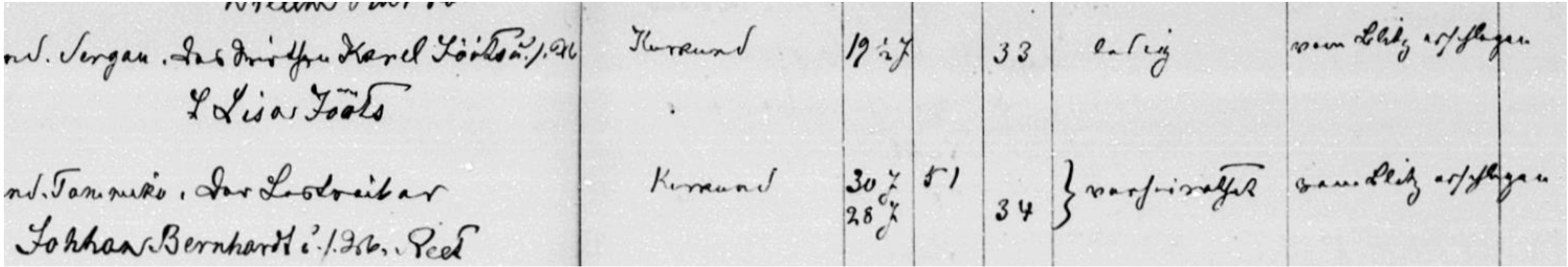

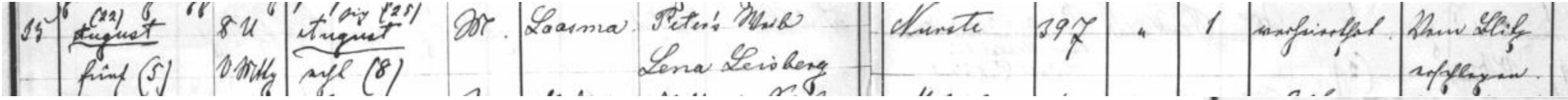

Ristirahwa Pühhapäewaleht, 5 september 1882, Emmaste kihelkonnas, Laasmal taluperenaine Leena Leisberg

Emmaste meetrikaraamatus: Leena Leisberg, 39 aastane, hukkunud 5. augustil 1882

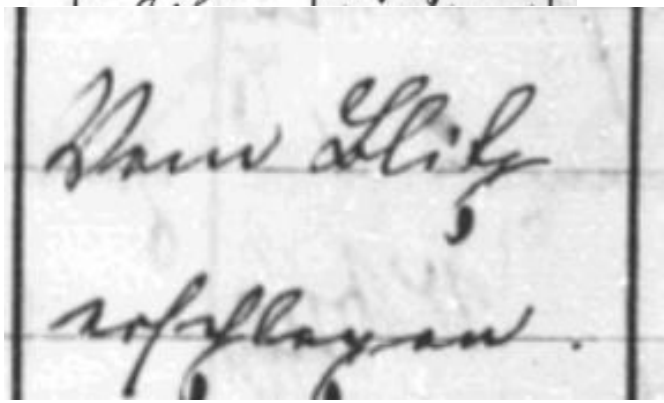

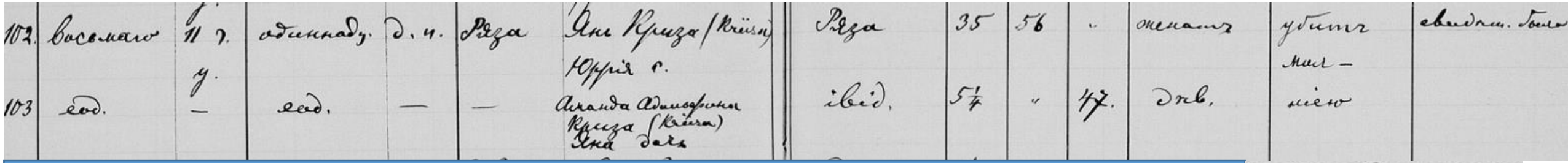

8. augustil 1905 Lüganuse kihelkonnas Rääsa külas Jaan (35) ja Amanda (5) Kriis

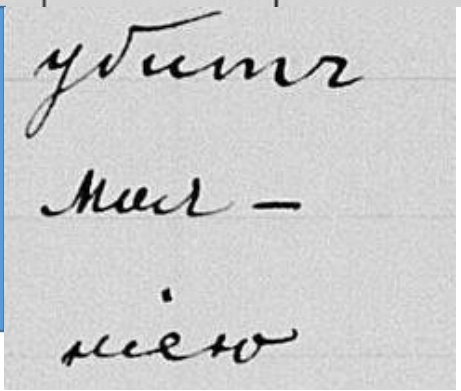

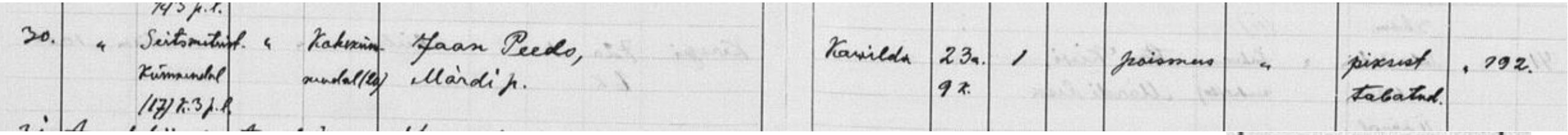

Päewaleht, nr. 194, 22 juuli 1925
Puhja meetrikaraamatust:
17. juulil 1925 hukkus 23. aastane Jaan Peedo

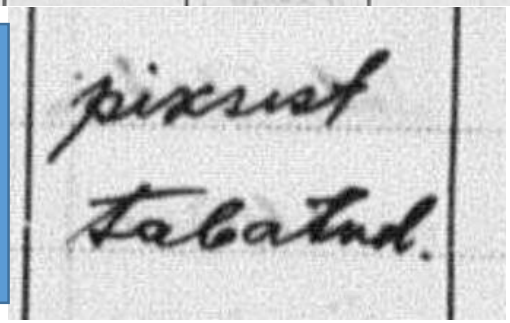

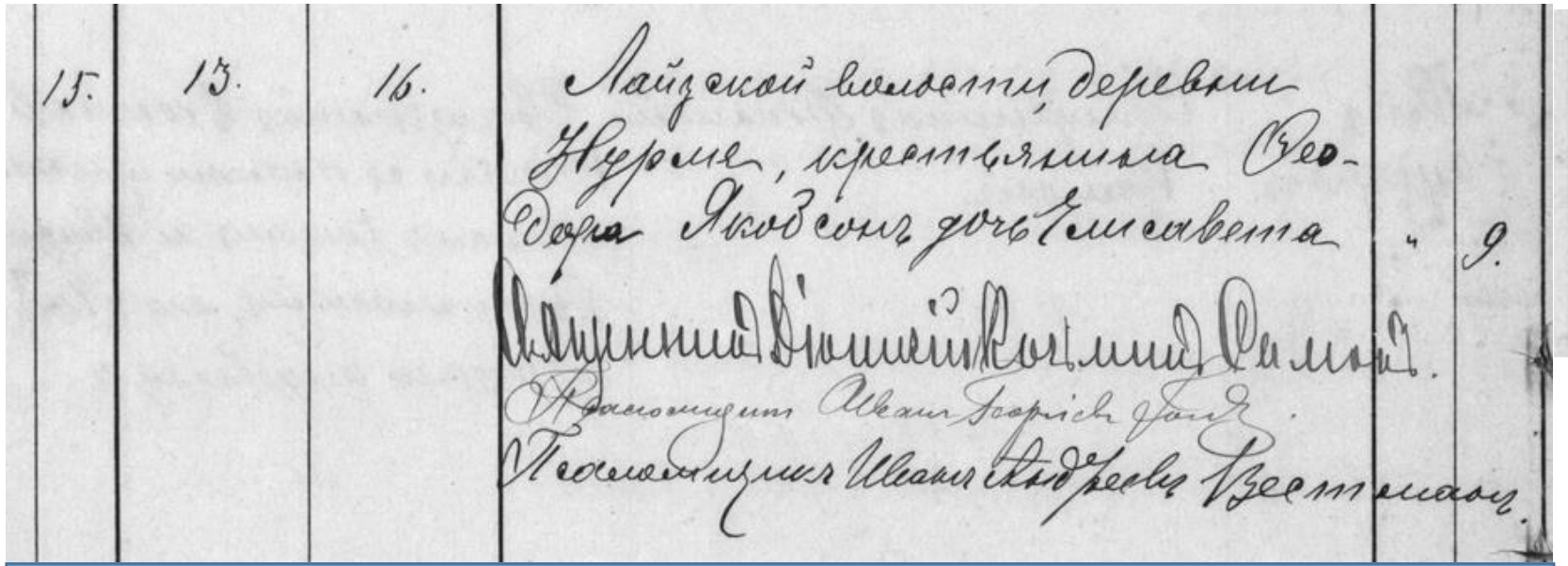

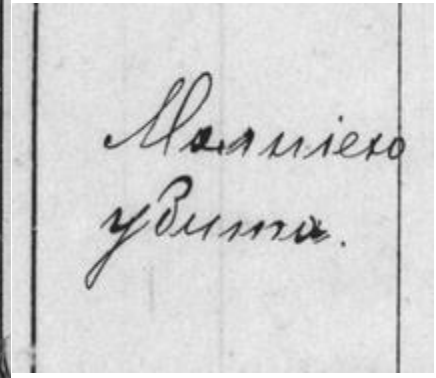

Eesti Postimees, nr. 39, 28 september 1900,
EAÕK Leisi kogudus
13. septembril 1900 hukkus 9 aastane karjalaps Jelizaveta Jakobson

Teisi andmeallikaid:
Geni.com
Kalmistud.ee (Haudi)

…ja muid metoodilisi piiranguid

- Näiteks, mis on Eesti?
- Arvestus kihelkondade kaupa
- Tsaari-Venemaa piirid
- Välja jäid Narvatagune, Narva
- Petserimaa
- Valga linn

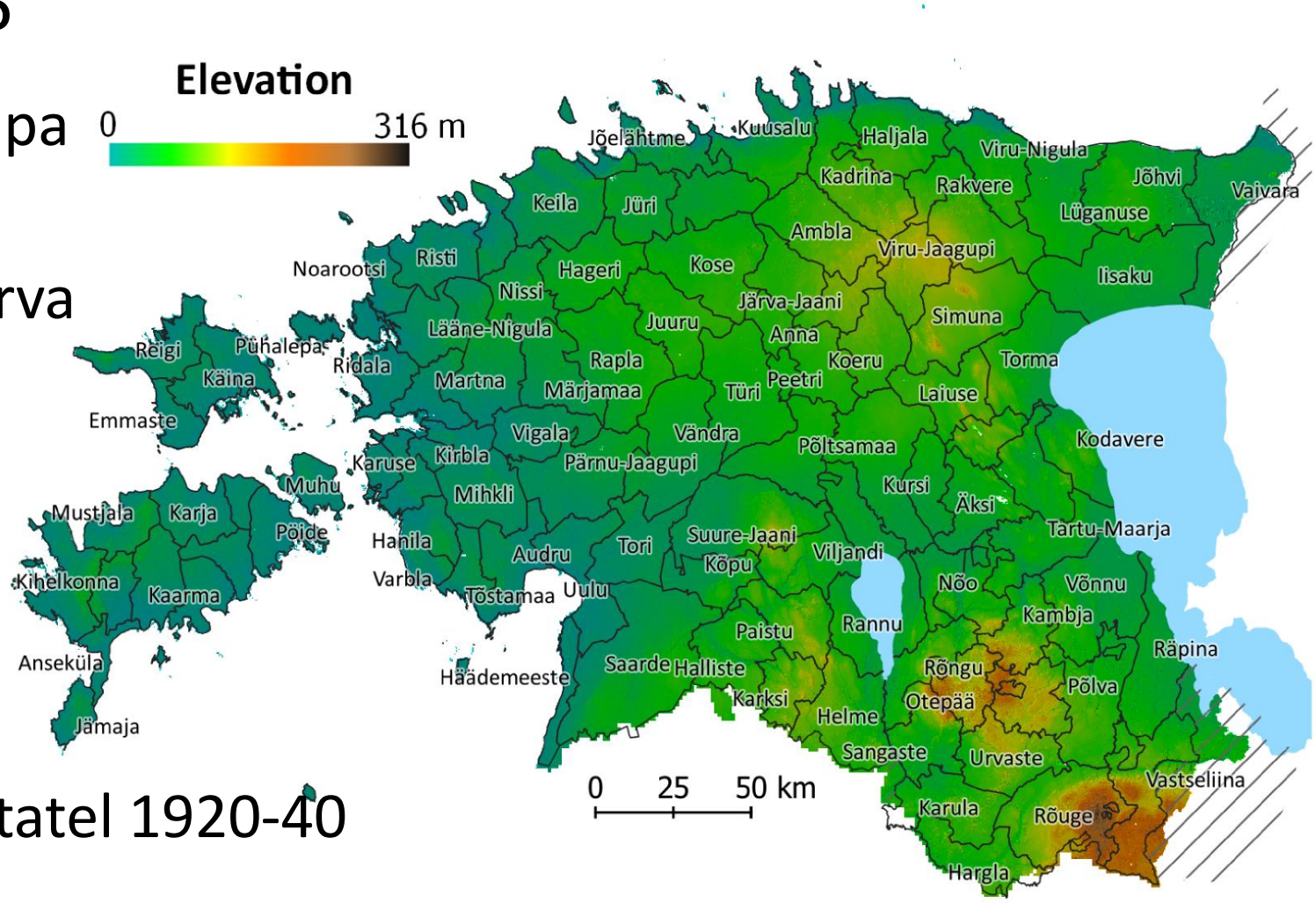

- Kaotus u. 20 hukkunut aastatel 1920-40

Tulemused

- Kokku kogunes teateid **497** inimese kohta, kes hukkus välgu läbi aastatel 1880-1940
- Neist **349** on usaldusväärsed teated (hukkumine on kinnitust leidnud kirikuraamatus, hukkunud Eesti alal jne)
- See tähendab, et aastas hukkus Eesti alal keskmiselt **5,2** inimest
  - S.o. ligikaudu **6** inimest/miljoni elaniku kohta

On **6** lõplik arv?

- Ei
- Kõik mitteusaldusväärsed teated ei ole valeteated
- Sarnased uuringud on näidanud, et ajakirjandusest jääb välja u. 30% tegelikest õnnetusjuhtumitest
- Kui lisandub allikaid, paraneb otsimistehnoloogia…
- Siis võib lisanduda teateid veel 100-150 hukkunust
- Seega, pigem on õige, et aastas hukkus keskmiselt **7-8** inimest miljoni elaniku kohta

On seda palju või vähe?

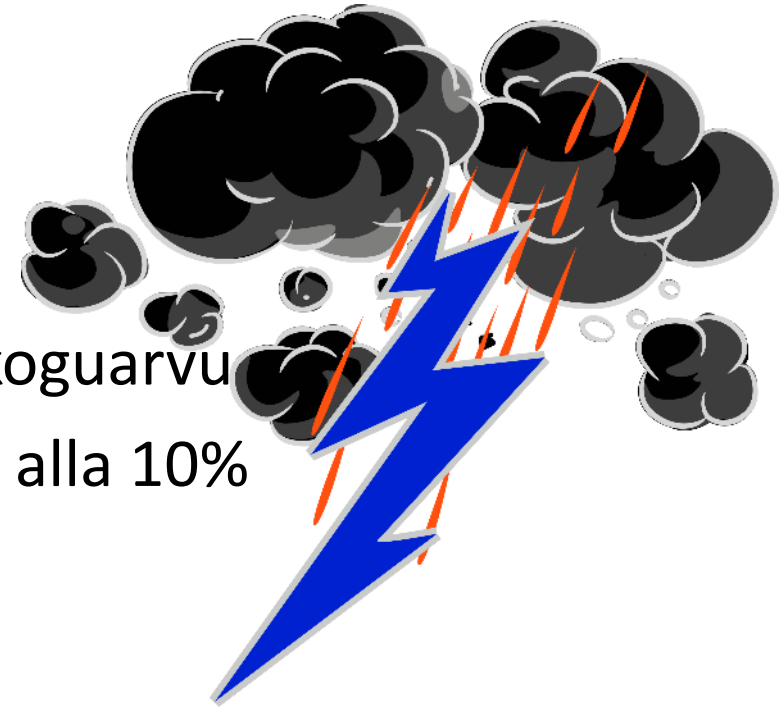

- **Vähe**, kui arvestada Eesti alal toimunud õnnetusjuhtumite koguarvu
- Ka kõige ohvrite rikkamatel aastatel jäi välguohvrite osakaal alla 10%
  - Suurem tõenäosus oli talvel surnuks külmuda
- Peamiseks õnnetu surma põhjuseks oli uppumine

- **Palju**, kui võrrelda teisi piirkondi, kus 19. sajandi lõpul tehti samasuguseid loendusi
- Suurbritannias oli 1850-ndatel 1,1 inimest miljoni elaniku kohta aastas
  - Eesti hukkunute suhtarv sarnaneb mägiste Šveitsi ja Baierimaaga
- Miks nii palju?
  - Vaesus, ihnus ja lagedaks raiutud maa?

Mehed-naised?

- **Mees olla on ohtlik**
- Varasemate uuringute kohaselt on 75-90% välgu ohvritest meessoost

- Eestis: **59%** meessoost ja **41%** naised
  - Sarnaneb tänapäeva India ja Bangladeshi vastavate proportsioonidega
  - Põllumajanduslik ühiskond, kus terve pere on põllutöödega hõivatud

Noored-vanad?

- Teismeliste suur osakaal
  - Tööd alustati varajases nooruses
  - 10-aastased karjased
- Üldiselt järgib aga 19. saj lõpu – 20. saj. alguse rahvastikupüramiidi

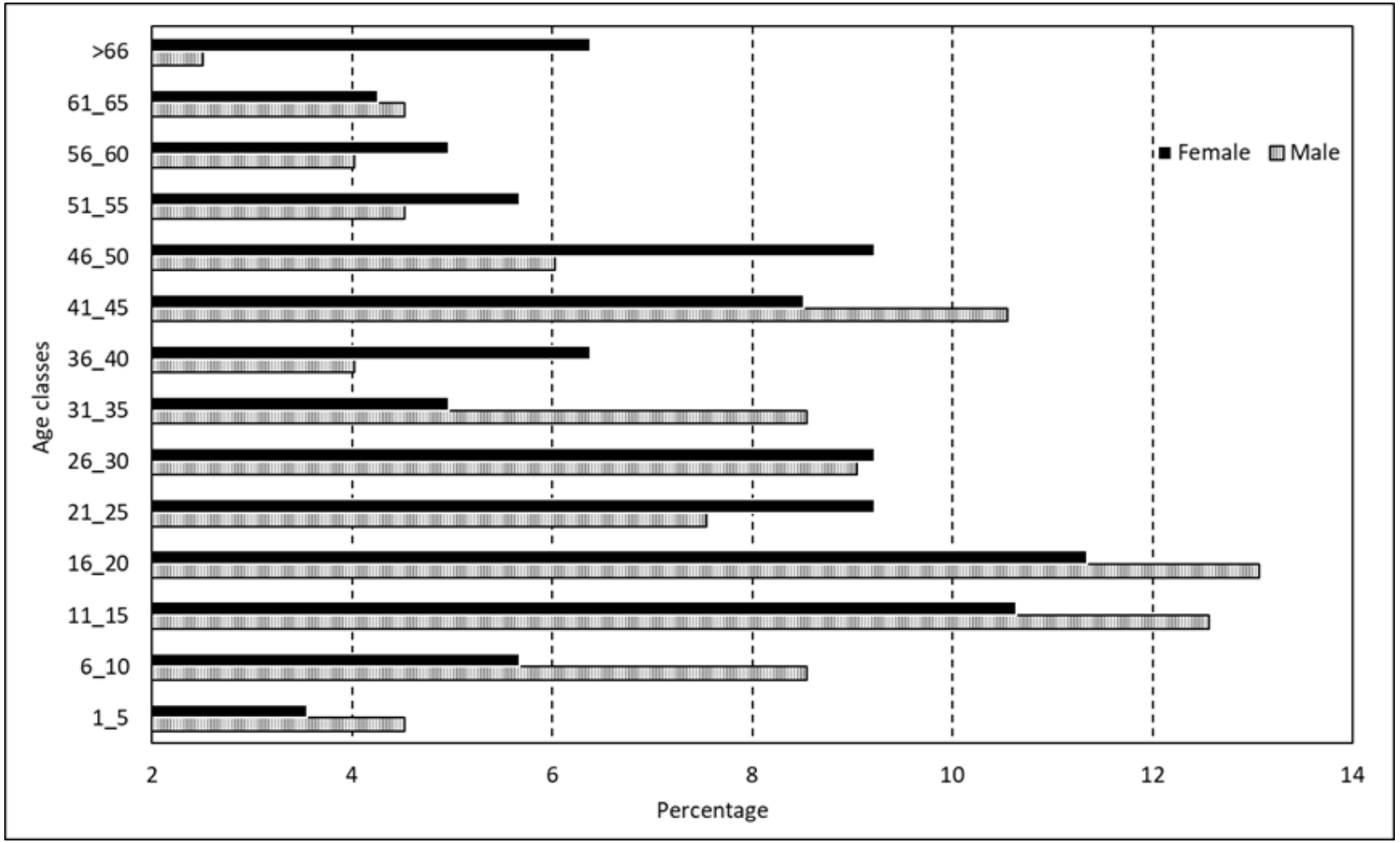

Toas-õues?

- Ajaleheartiklite põhjal õnnestus selgitada 294 ohvri hukkumiskoht
- Neist 154 olid väljas ja 140 hoones
- Hoones hukkusid sageli terved pered
- Hoonetes hukkunute osatähtsus ajapikku vähenes
  - Selged muutused taluarhitektuuris
  - Korsten ja magamiskambris puupõrand

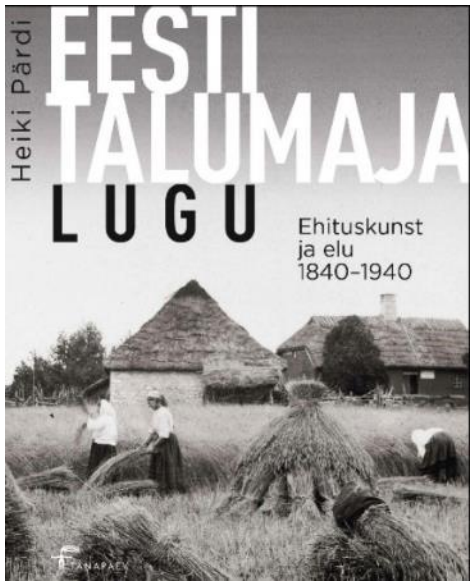

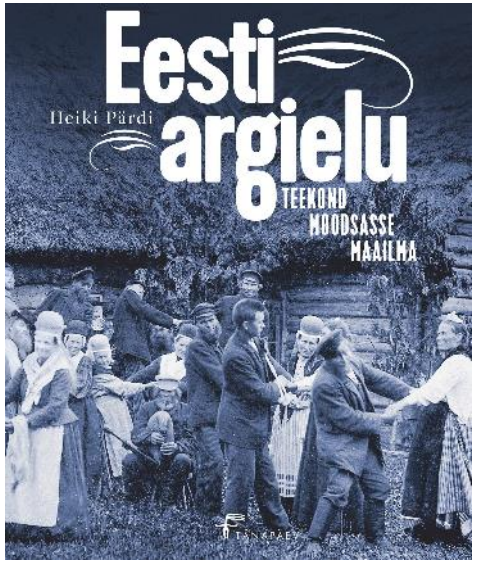

Muutused ajas?

- Üllatuslikult – praktiliselt pole
  - Tööstusrevolutsiooniga muutus Suurbritannias välgusurm 19. sajandil tavapärasest surmapõhjusest kurioosumi seisusesse
- Ühiskond jäi 1940. aastani agraarseks

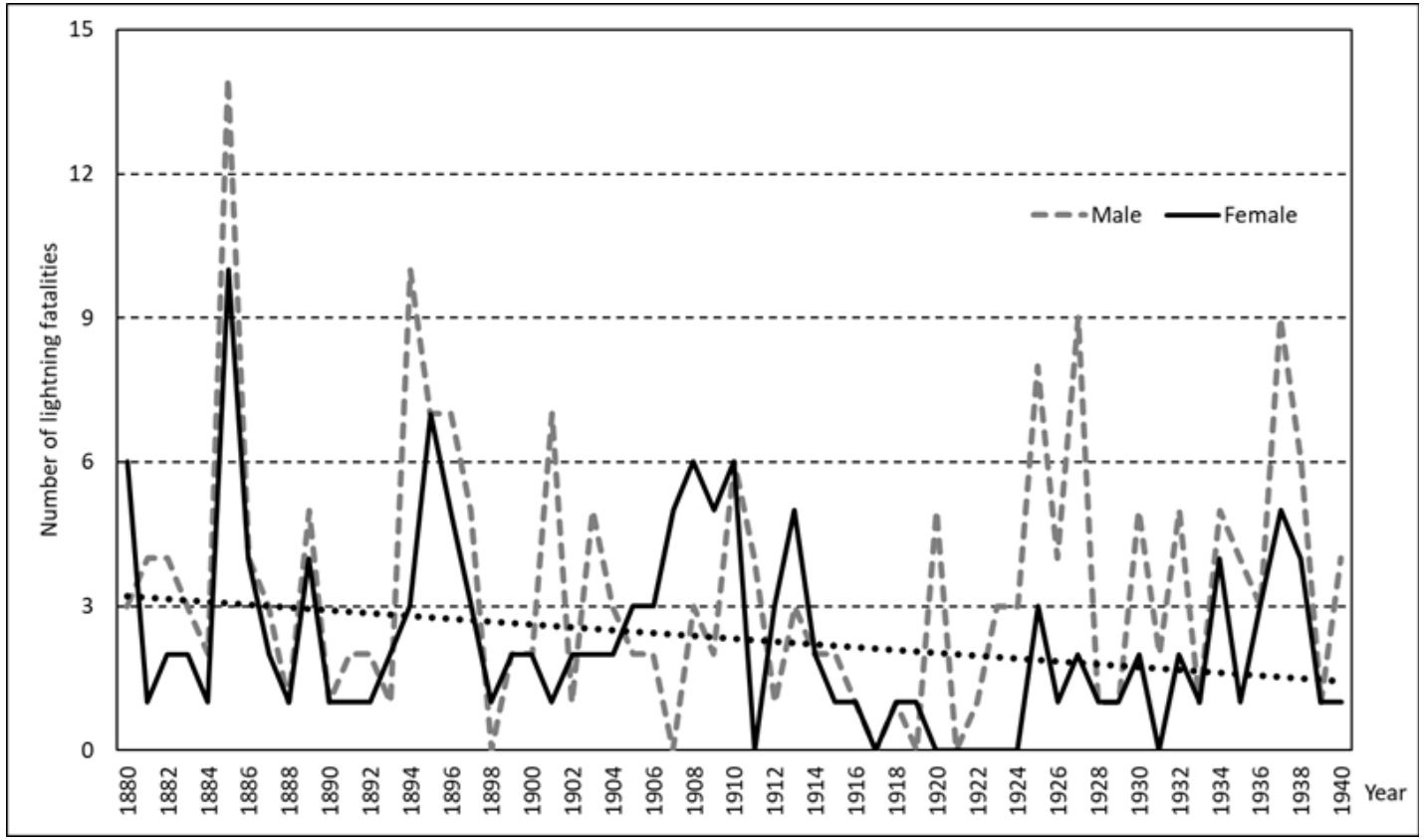

1885
9
välguõnnetu
ses hukkus
24 inimest

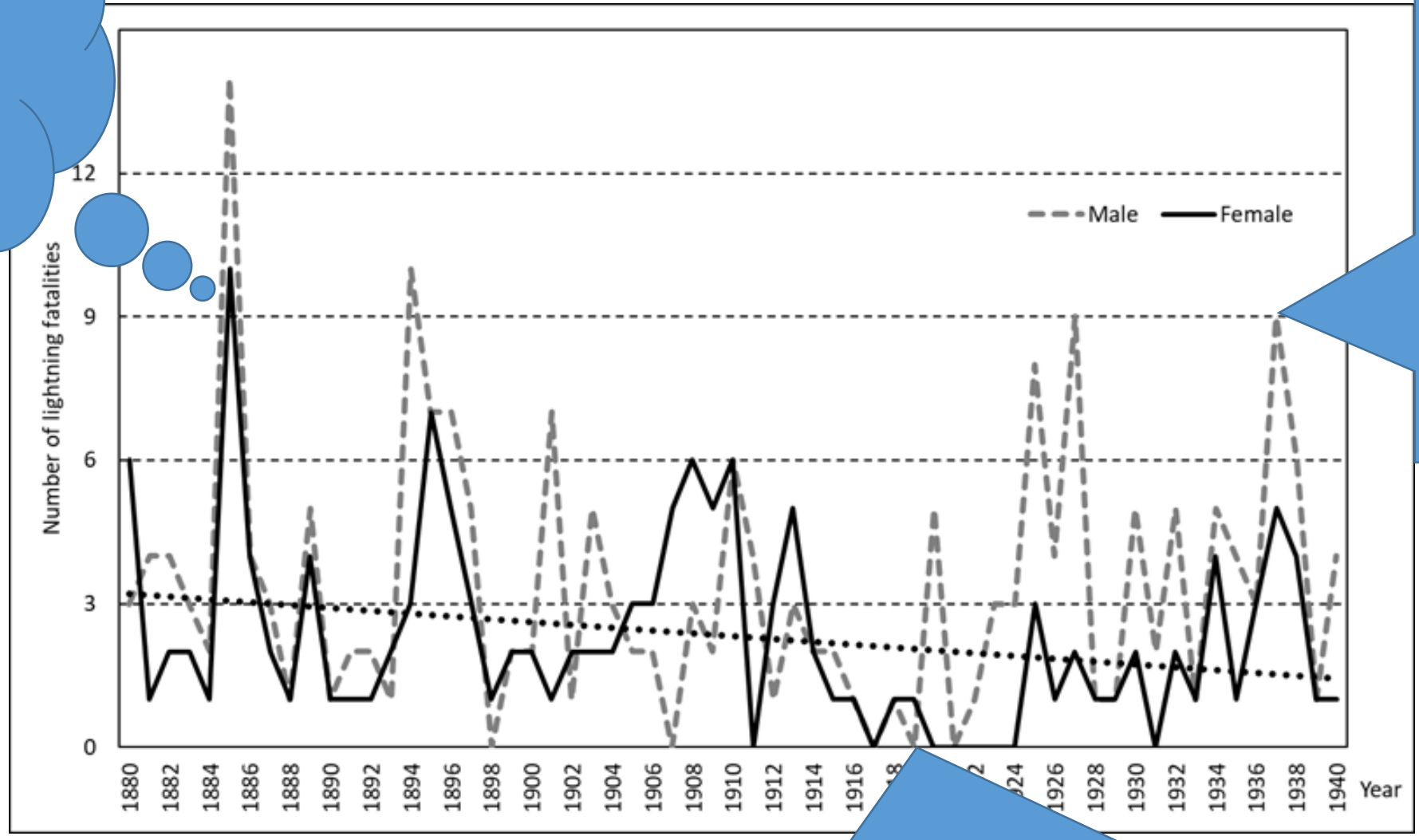

Uued talud, uued sihtmärgid äikesele?

I maailmasõda + Vabadussõda + kehv trükikvaliteet + sõjauudised + institutsionaalsed muutused + äikese miinimum?

Millises Eesti nurgas?

Linnades oli ohutu

- 12 hukkunut
  - 5 Tartus (neist 2 hukkusid 1920. a. töötades linna turbasoos ja 1 Ülikooli katsepõllul 1940)
  - 4 Tallinnas (3 hukkusid ühe välguga)
  - 2 Kuressaares
  - 1 Pärnus

Kihelkondade „tipp“

- Urvaste – 12
- Tartu Maarja – 9
- Torma - 9

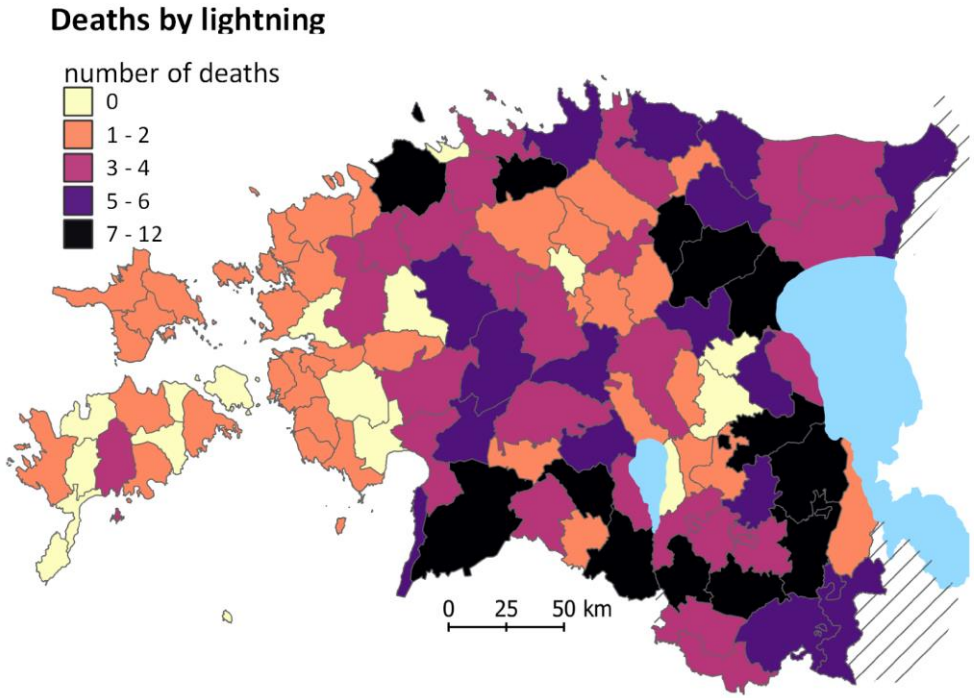

Deaths by lightning

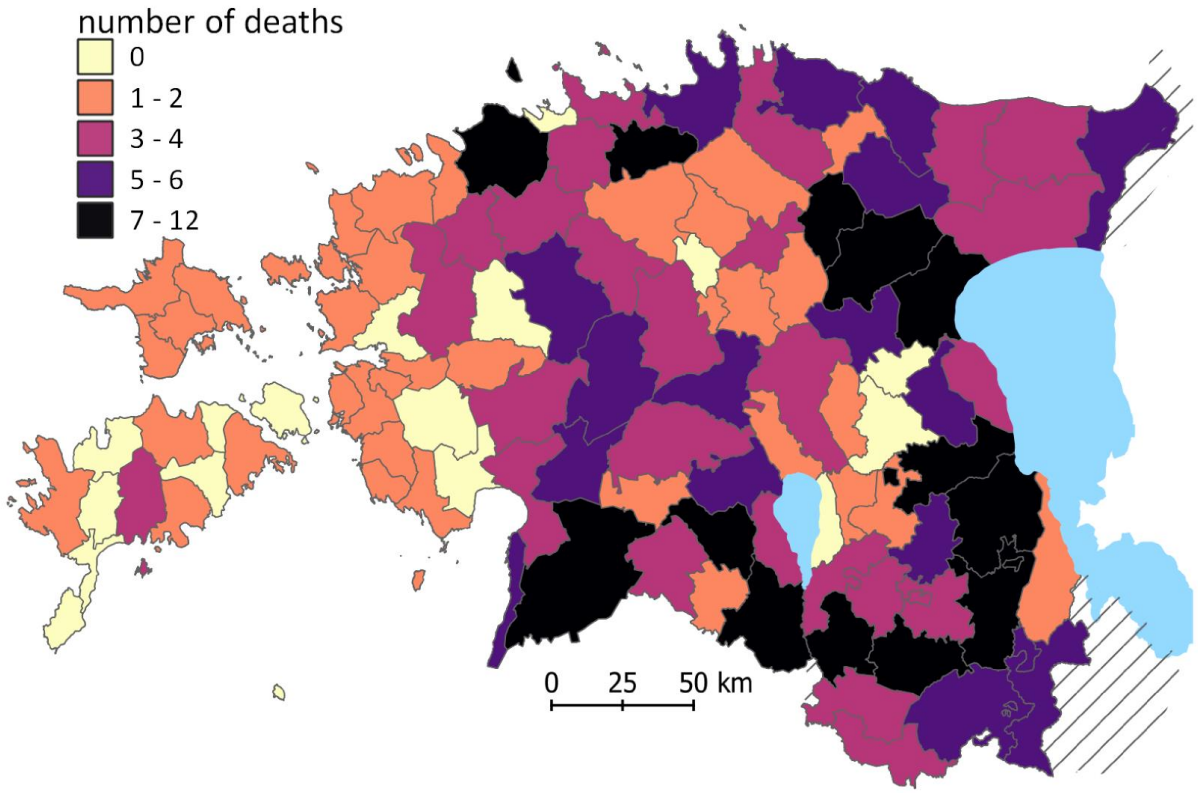

Population

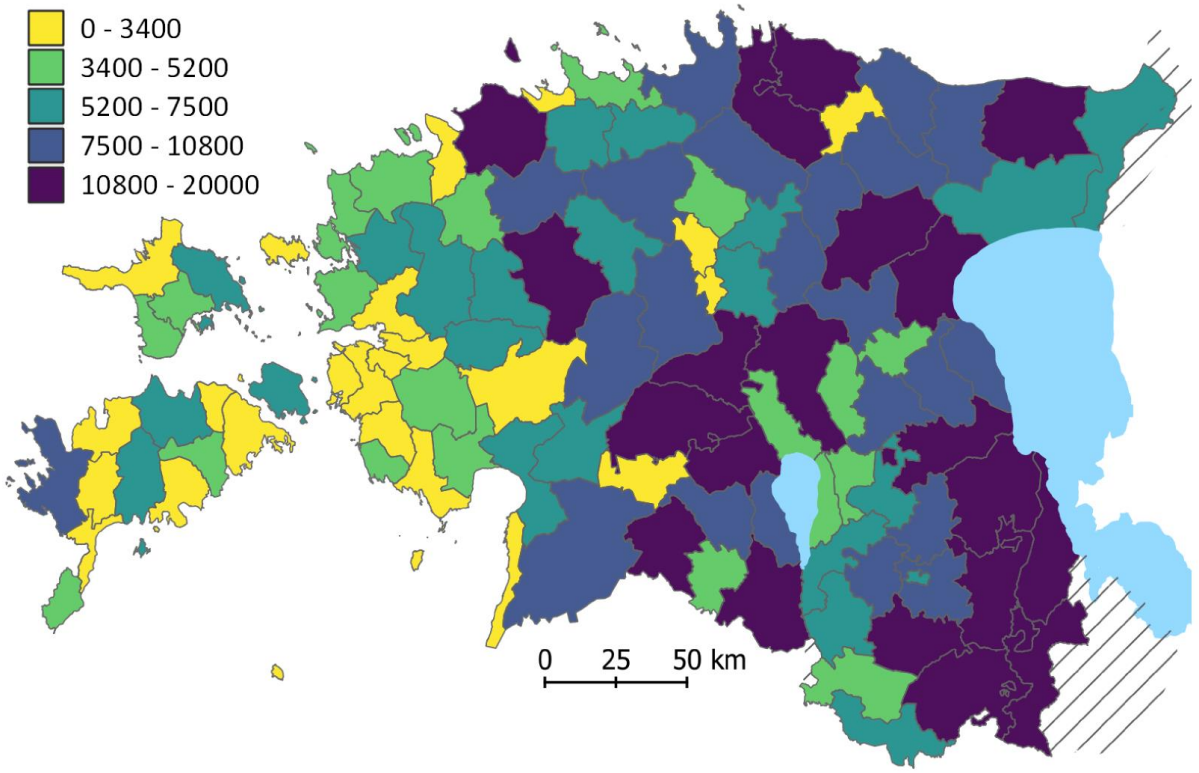

Üldiselt läheb väga hästi kokku rahvaarvuga kihelkonnas: Mida rohkem rahvast, seda suurem on tõenäosus, et keegi saab pihta. **Aga: rahvastiku tihedusega on seosed nõrgad**

Rannikul on äikesevihma vähem ja kõrgustikes rohkem. **Aga: rannikul elas ka vähem inimesi**

Ainult üks rannarootslane ja mitte ühtegi peipsivenelast

Kas kihelkondade vaheline erinevus on sellest, et ühes oli aktiivne kirjasaatja ja teises ajalehtedest ei hoolitud?

Näide koduteadusest

- Väga suur hulk andmeid ja kirjandust kodust kättesaadav

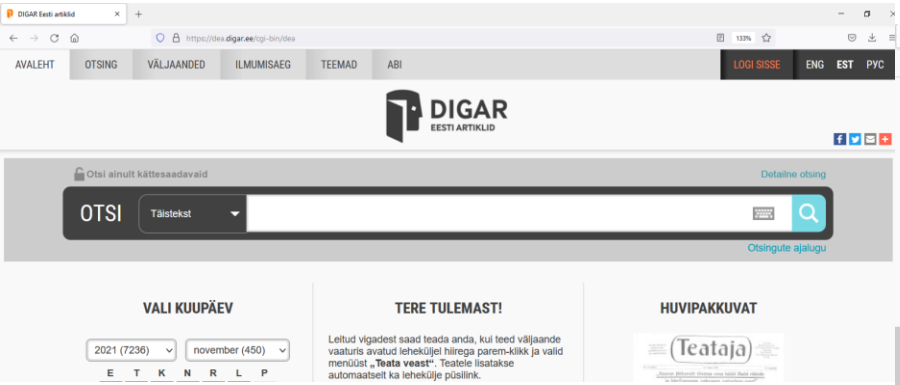

DIGAR Eesti artiklid

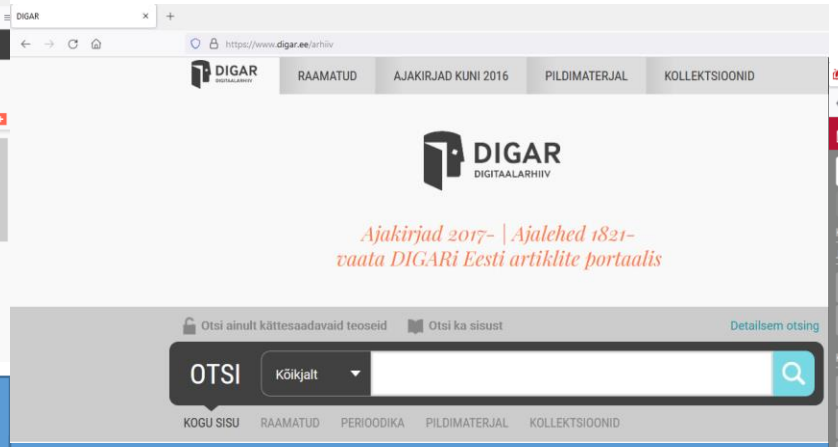

DIGAR digitaalarhiiv

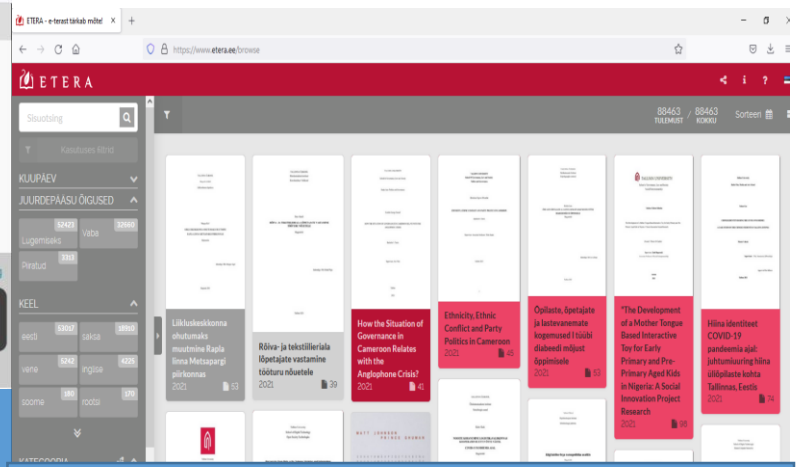

ETERA

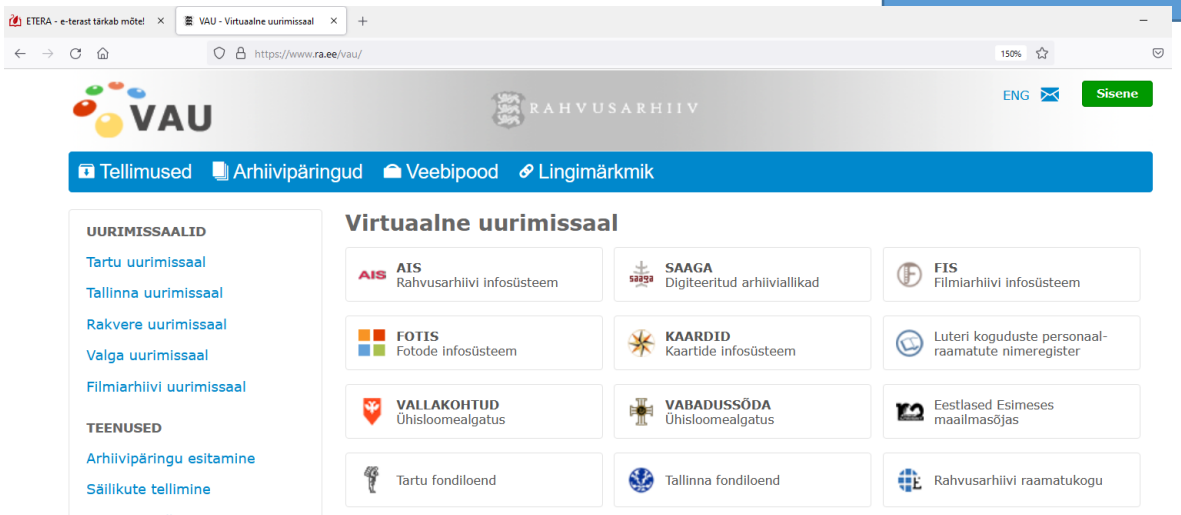

VAU

Rahvusarhiivi virtuaalne uurimissaal

Tänan tähelepanu eest!
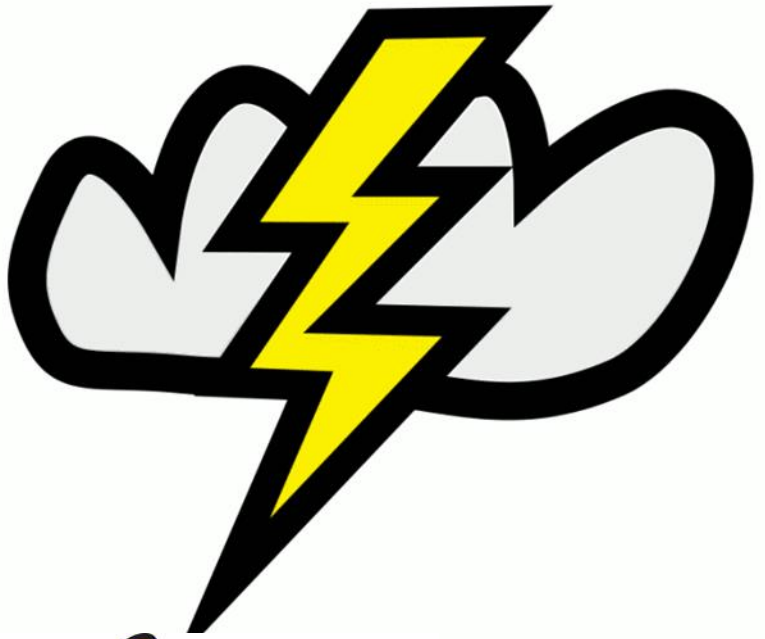
Tänan Taavi Paed ja Evelyn Uuemaad